

Fire, Flames & Flax

פרשת וישב תשע"ט

GENESIS

37 / 1-3

PARASHAS VAYEISHEV

Jacob settled in the land of his father's sojournings, in the land of Canaan. ²These are the chronicles of Jacob: Joseph, at the age of seventeen, was a shepherd with his brothers by the flock, but he was a youth with the sons of Bilhah and the sons of Zilpah, his father's wives; and Joseph would bring evil reports about them to their father. ³Now Israel

Rashi (Seder - Ed)

2 Alternatively, "Jacob settled" can be explained by the following parable:
 { There was a certain flax merchant - whose camels entered a town - הפשתני הזה -
 The blacksmith wondered, - הנה פקח אחר משיב לו - "Where can all this flax be stored?" -
 "One spark can go forth from your bellows" - ניצוץ אחר יוצא ממפוחי שלך -
 He wondered, - מה פתויב למשה - "Who could conquer all of them?" - מי יכול לקבוע את כלן -
 "These are the offspring of Jacob: Joseph," - אלה תלדי יעקב יוסף -
 "The House of Jacob shall be a fire, and the House of Esau for straw." -
 ויהיה בית יעקב אש, והבית עשוי לקש -
 and the House of Joseph a flame, -
 ויהיה בית יעקב אש, והבית עשוי לקש -
 and the House of Esau for straw. }

3 A spark shall go forth from Joseph which will annihilate them -
 וניצוץ יוצא מיוסף -
 and burn up all of them. }

4 חזקת הים - חזקת הים

הנה מציינו עוד מאמר חז"ל על מעלות בני רחל והוא בילקוט שמעוני (סוף פרשת בשלח) על הפסוק ויאמר משה אל יהושע וז"ל ר' פנחס בשם

שמואל בר נחמן מסורת אגדה היא, ביד בניה של רחל עשו נופל דכתיב אם לא יסתבחו צעירי הצאן ולמה קוראם כך שהם קטנים של שבטים, עכ"ל. והנה כבר ידענו שיוסף נקרא שטנו של עשו ממה שהביא רש"י (ויצא לו כ"ה) בדי"ה כאשר ילדה רחל את יוסף משנולד שטנו של עשו שנה' והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש אש בלא להבה אינו שולט למרחוק משנולד יוסף בטח יעקב בהקב"ה ורצה לשוב, עכ"ל. וכאן הוסיפה לנו המסורת כי לאו דוקא יוסף עצמו הוא שטנו של עשו אלא ביד בניה של רחל עשו נופל. וכן באמת נתקיים בו כי מלחמה הראשונה בעמלק היתה על ידי יהושע משבט יוסף ושניה על ידי שאול משבט בנימין, ובא מרדכי איש ימיני והשלים מה שחטר שאול כידוע מדברי רבותינו. ואם כן הרי כל נפילותיו של עשו עד הנה ביד בניה של רחל נפל.

צא	חיים	פרשת וישב	שערי
----	------	-----------	------

והנה המעיין בפרשתנו יראה כי עיקר כחו של יוסף הוא בנצחון על היצר הרע בשעת הנסיון, ואף על פי שבדאי כל אחד מן השבטים היה מנצח את היצר הרע, נתייחד יוסף בזאת שגם כשהיה בתוך יצר הנסיון נתגבר על יצרו לנצחו, ועל כן נקרא יוסף 'להבה' כי הלהבה אין בה ממשות עצמית אלא תוספת כח על האש, והתוספת הזו [מלשון יוסף] היא המנצחת את היצר הרע.

ובזה אפשר אולי לפרש את טעמם של בית הלל שפוסקים מוסיף והולך בנרות חנוכה, דסבירא להו שהנס אשר נעשה לבית חשמונאי שנצחו את היוונים והמתיוונים היה בזכות שהוסיפו יותר מעצמם הדין, ומסרו נפשם גם על דברים שאין בהם משום שלשת העבירות החמורות, ובכח

3 The Thirty Teenagers Guide for Life R. Taty

This Midrash teaches a fundamental lesson about the Jewish people and the Torah in the long battle against the external forces which seek to destroy us. The Esav-nations are represented by straw: straw has only one-kind of value, and that lies in quantity. A few pieces of straw are worthless, only in bulk does straw achieve value. Its worth is proportional to its mass. Those nations and cultures which oppose the spiritual, value the material, and the material has value in its mass; he who has more is wealthier. When Esav comes to meet Yaakov, he initially rejects Yaakov's gift, proclaiming his wealth: "I have much." His wealth lies in the sheer volume and mass of his possessions - "I have much." These nations would swamp the Jewish people if they could, and establish a world unfettered by moral niceties and considerations of the spiritual; in fact, they would gladly use their bulk and might to destroy Yaakov.

Yaakov, on the other hand, meets his brother's declaration of wealth with "For I have everything." Spiritual values live on a plane above mass and volume, and none of the terms relating to mass or bulk are relevant - "I have everything." Completeness is not possible in the realm of the physical, but above that realm it becomes natural.

And that is why Yaakov is likened to fire. Straw achieves value in bulk, but fire is fire no matter how little of it there is. One spark is enough to ignite a whole world of straw; and in that final and inevitable battle between the might of muscle and the light of genuine spirit, it is the small spark of real fire which will prevail. When the bales of straw,

that substance which is nothing but the outer layer of wheat within, pile up and threaten the low coal, one tiny spark from those embers will set the world ablaze and all externality and superficiality will be transformed into light.

* But there is one requirement for this: the coals must retain their fire. Quantity is irrelevant, but quality everything - if the coals harbor even one genuine spark, will be well. But if the fire dies, then what is left is even less than straw. Our work is to see to it that in the Jewish heart and mind there is always a spark of genuine flame.

5 גא שפתי חיים ו' סמלית

* וצריך לבאר, מדוע דוקא יוסף וזרעו הוא שטנו של עשו, ודוקא הוא מיועד להלחם בעמלק וזרעו.

6 ומשל רש"י טעון ביאור, הרי הפחמי לא שאל איך יכול לשרוף את כל הפשתן, אלא הפחמי שאל היכן יכנס כל הפשתן הרי אין מקום להכניס בשוק את הפשתן, אם כן יקשה מה הפיקח השיב לפחמי ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ושרוף את כל הפשתן, מה הפיקחות שלו בתשובה הרי הפחמי לא שאל איך לשרוף את הפשתן.

In the era preceding the miracles of Chanukah, the Jewish people's service of Hashem deteriorated, which in turn caused the assimilation of the Hellenists into Greek culture. The Greeks then issued a decree forbidding the avodah in the Beis HaMikdash. Through the mesirus nefesh of the Chashmona'im to guard the Torah and its commandments, they merited to find an intact flask of oil, which miraculously burned for eight days. The oil symbolized not only the neglected avodah that was the reason for the decree; it also symbolized the mesirus nefesh the Chashmona'im demonstrated, which helped them regain their original lofty level. When there is a weakening in our service of Hashem, He brings a decree against us measure for measure, in order that we recognize

the reason we are being punished. When we are moser nefesh in that specific area where we were negligent and regain our previous spiritual level, we merit a miracle that brings salvation. Once we have done all that is humanly possible, Hashem helps us with the final step, which is out of the realm of nature: a miracle.

After the Chashmona'im risked their lives for the sake of strengthening the service of their Creator, Hashem performed a miracle and the oil lasted for the entire eight days. This is the deeper meaning behind the miracle of the oil that we celebrate on Chanukah: It symbolizes the strengthening of our performance of mitzvos, which ultimately leads to redemption.

"At least once over the course of Chanukah, when we want to sit back and relax because it is Chanukah, we should instead stand up and accomplish — because it is Chanukah."

Chanukah is a time for intensification of our service of Hashem. At least once over the course of Chanukah, when we want to sit back and relax because it is Chanukah, we should instead stand up and accomplish — because it is Chanukah. (Alei Shur, Vol. II, pp. 455-457)

נמצינו למדים, שניצוץ קטן, אם הוא תוספת יותר משורת הדין, יכול לשרוף את כל הרע שבעולם, כי גם מעט מן האור (אם הוא להבה) ידחה הרבה מן החושך.

תש"ס

ושמעתי לבאר, שהדאגה של הפחמי הייתה שהוא רואה שהגמל הזה טעון הרבה פשתן, והיה לו חשש שיכנס הגמל עם הפשתן לשוק, והפשתן באופן טבעי במקום צר יתכווץ, וכל מקום בשוק שיהיה קצת פתוח כגון חלון או דלת פתוחה או חור בקיר הפשתן יכנס פנימה, ופחד הפחמי שאולי תוך כדי המעבר יכנס פשתן לחנותו וניצוץ אחד מהפשתן יצא וישרוף את כל החנות. ומדויק הדבר בלשון רש"י שכתב, הפחמי תמה אנה יכנס כל הפשתן הזה, דהיינו השאלה לא הייתה היכן יש מחסן להניח את כל הפשתן, אלא השאלה הייתה אנה הפשתן יכנס, שהרי כל מקום קצת פתוח יכנס הפשתן, ואולי יצא ממנו ניצוץ וישרוף את כל החנות אמר לו הפיקח הגמלי מפחד יותר ממך משום שהגמלי יודע שברגע שיעבור ליד מקום שיש מפוח ויצא ניצוץ אחד וישרוף את כל הפשתן, לכן שומר על הפשתן שלא יכנס ולא יצבץ בשום

מקום, אבל לפחמי אין ממה לפחד שהחנות תשרף, משום שהגמלי שומר שלא ישרף לו כל הפשתן.

זהו הנמשל, יעקב אבינו אומר מי יוכל לכבוש את כל אלופי עשיו, כי אע"פ שהקב"ה הבטיח ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו הבטחה זו של הקב"ה תהיה לעתיד לבוא, ויעקב אבינו דאג עד שיגיע הזמן של ועלו מושיעים בהר ציון מי יוכל לכבוש את אלופי עשיו, שהרי עשיו נמשל לפשתן הגדול היכול לכלות את עם ישראל ח"ו, על כך משיב הקב"ה ליעקב שאין ממה לפחד שהרי יש את יוסף שנמשל לניצוץ המכלה את כל עשיו, ואם עשיו היה יודע שיוסף עם הלהבה שלו מכלה אותו, עשיו לא היה מתקרב ליוסף.

11 אמנם צריך להבין, מדוע בכל אופן היום עשו לא מפחד מאתנו, אע"פ שהיום ברוך ה' אש התורה מלחכת בכל פינה יש ברען של תורה, עולם הישיבות פורח עם אלפי בחורים ואברכים, יכול ספרים תורניים בשפע רב שטרם היה כמותו, אם כן מדוע עשו לא מפחד מאתנו.

*אלא האמת היא, דאף שיש אש של תורה, אך עדיין מוטל עלינו להגדיל ולהבעיר ככל האפשר את הבית יוסף להבה, על ידי לימוד תורה עם כל החשק בהתמדה גדולה, עד שישבך כוחו של עשו המאיים לכלות את כוחו של יוסף.

העבודה המוטלת עלינו להיות בית יוסף להבה, ללמוד תורה בחשק רב בעמל ויגיעת התורה, ואסור שתהיה לנו קרירות בעבודת ה', וכמו שאמר החפץ חיים שאדם יעלה לבית דין של מעלה לא ישאלו אותו את מקור מוצאו היכן נולד, אלא ישאלו כל אדם האם היית יהודי חס לה' ולתורתו או איש קר לכל דבר שבקדושה. בשמים חפצים שכל יהודי יהיה רותח בעבודת ה', רותח בתפילה ובלימוד התורה, וברגע שנהיה כמו בית יוסף להבה שנתפלל ונלמד עם כל החיות של התורה, אש זו שהיא אש של מעלה תשפיע על האש של מטה על כל התאוות והיצרים שכוחם כאש, ואש התורה יגבר על אש התאוה ותענוגות עולם הזה.

12 קמח טעם פרשת ויצא ודעת

ביאר רש"י, משנולד שטנו של עשו, שנא' והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש. אש בלא להבה אינו שולט למרחוק, משנולד יוסף בטח יעקב בהקב"ה ויצא לשוב. כוחו של עשו גובר כשישראל אינם שומרים ברית קודש, אבל משנולד שטנו של עשו, הוא יוסף, שמידתו מידת היסוד, היינו שומר ברית קודש, שנב אין לפחד כלל מעשו, שבכח הטמון במידת היסוד הוא ממגר ידי עשו, ונהו שאמר יעקב, שלחני ואלכה — שכבר נולד יוסף הצדיק.

וכן קבלה בידינו שעיקר הצרות והענויים שישראל סובלים בחבלי משיח הם מפני פגם במידת היסוד, ובתיקון מידה זו דיוסף הצדיק יתבער כוחו של עשו, ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה.

13 סב הלקח פרשת וישב - שבת חנוכה והלבוב

ושורף את כולם. וידוע מה שהקשו על זה, מה הפקחות בענה זו, ומה המכוון בהמשל ללמוד ממנו הנמשל, ואיחא בשם האמרי אמת, כי הפחמי הזה הי' נכסנה שהגמל עם הפשתן

יזכרו עליו ועל כל כליו, ויחזקו את כל אשר לו, ואמר לך הפקח הזה, כי אם לא יסוף דעת מעבודתו שוב המזיק הזה לא יבוא אליו, כי יודע המזיק כי הוא צריך לשמור עצמו ממנו, כי אם לא הרי הוא יהי' הניזק, אבל אם הפסמי יושב וחושב מה יהי' עם הפסמן ומפסיק מעבודתו, או הגמל עם הפסמן יחריבוהו, לכן על הפסמי לעבוד הלאה, וממילא המזיק לא יחזק. וכן הוא בהנמשל, כי יעקב ימשיך בעבודתו, בחוץ הד' אמות שלו, או האלוף עשו ייראו מלהתקרב אליהם, כי יודעים הם כי ישרוף אותם האש, אבל אם יפסיק לחשוב עליהם ולהתחשב מה לעשות עמם, אז ח"ו יש כח להאלוף עשו לשלוט על כלל ישראל.

וברש"י מצוה, כי הכח נגד עשו הוא רק לאחר שנולד יוסף, ויוסף הצדיק נקרא להצב, פי' הדברים לאור הנ"ל, כי יש אש, ויש להצב, אש אינו שולט למרחוק, רק כשמתקרב אל האש שולט עליו האש, אבל להצב שולט למרחוק, ושורף גם מי שאינו קרוב אל האש, ולכן כאשר יש ליעקב כח הלהצב אין לו לירא מעשו ואלוהיו, כי עוד מרחוק שולט הלהצב לשרוף הקש של עשו. ב' כוחות אלו הם חרב וקשת, בחרב הוא כשנלחמים עם האויב בקירוב מקום, משא"כ הקשת הוא הכח ללחום אף למרחוק, וזה החילוק בין אש ללהצב. יוסף נק' להצב, ולכן כי אצל יוסף "ותשב צאתן קשתו", ולכן הנמשל הזה שענינו הוא כי אינו צריך לפחד מעשו, שהוא מפחד יותר מיעקב ממה שיעקב צריך לפחד ממנו, כי יוסף הוא כח הלהצב השולט למרחוק.

בל ענין יון הי' התנגדות על קדושת יוסף הצדיק, במגלה עמוקות (ואחמון אופן רי"ג) כי דמה דאיתא בחו"ל (ב"ר פ"ג ד') שאמרו היונים "כחצו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל", ששור מכווין על יוסף הצדיק, קרן השור, כדכ' צבור שור הדר לו וקרני ראש קרניו, והם התנגדו לקדושת יוסף, לכן מלך יון בגימטריא יוסף, וכן אנטיוכוס, כי המלחמה של יון הי' נגד יוסה"ש. ויש לצאר ענינה.

כתיב אצל אברהם אבינו "וינאח אותו החוה" ודרשו חז"ל דהיינו למעלה מכיפת הרקיע, ענין זה מורה על יציאה מסדר הטבע, שיש ביכולת להיות למעלה מן הטבע, להיות שולט על הטבע ולשבור את הטבע. ומדייק השפ"א דכ' וינאח אותו, לא שהוא בעצמו יאח, אלא הקב"ה הולואו, כי הי' עוד קודם ברית מילה, ולא הי' לו הכח מעצמו לשבור הטבע, כי זהו ענין המילה, הכח שיש באיש ישראל לשבור הרגילות והטבע, והקב"ה

ביוסף הצדיק כתיב וינס וינאח החוה, ציוסה"ש נחסיים ה"כה יהי' זרעך, שהוא ינא מעצמו החוה, למעלה ממיפת הרקיע, כמו שדרשו אצל ארע"ה, שצבר הטבעיות ועמד בנסיון, ויוסה"ש הוא הממשך כח זה לדורות אחריו, שכולם נקראים בני יוסף, כדכ' בני יעקב יוסף סלה, שלענין זה נקרא יוסף כמו האבות הקדושים שהי' מוריש כוחו לכל הדורות, כוחו של ארע"ה שכל ישראל יהי' ביכולתו לנאח מן הטבע. השפ"א מפ' מה דכ' ותחפשהו בצגדו, וכי ויעזוב צגדו צידה, הצגד היינו הגוף שהוא הצגד לנשמה כדאיתא בזה"ק, ויוסף הצדיק הי' לו הכח לעזוב את הגוף שלו, היינו לשבור הטבע לגמרי, וזה הוא הכונה וינס וינא החוה, מן הטבע.

היונים, כל מטרותם הי' להביא הנהגה של דרך הטבע, שימסקו בפי' הגוף, זה הי' כל הקולטור של יון, והם התנגדו לזה שיש בבני ישראל הכח להיות למעלה מדרך הטבע, לשבור את הטבע ולהתנהג בהנהגה עליונה, ולכן הי' כל התנגדותם נגד יוסף, כי בני ישראל כולו הם נקראים זרעו של יוסף, כדכ' בני יעקב יוסף סלה, שארית יוסף, כי גם יוסף הי' לו ענין של אצילות שהשאר כח לזרעו אחריו, והוא הנחיל לבניי הכח לשבור הטבע, ולזה התנגדו יון.

בקרעת ים סוף כתיב ים ראה וינס, ואמרו חז"ל שראה ארזו של יוסף, ופי' השפ"א כי מצד הטבע אין מקום שיקרע הים, כי כן הוא הטבע של הים שישאר ים ולא יבקע, וכל ענין קרעת ים סוף הי' בנכותו של יוסף, כיון שהוא שבר את הטבע בעת שעמד בנסיון, או הטבע נס מפניו, כל ענין של הנהגה למעלה מדרך הטבע ענין נסים, הוא מכוחו של יוסף שנתן כח לבניי שיהיו למעלה מן הטבע בהנהגתם וממילא ההנהגה עמם הוא למעלה מהטבע.

בחגובה ניתן הכח שבני ישראל יעבדו את הש"ת באופן שלמעלה מדרך הטבע, הקב"ה אמר לארע"ה, "כה יהי' זרעך", שבני ישראל יהי' הנהגתם באופן שלמעלה מדרך הטבע, ואיתא באמרי אמת (וישג מרס"ט) שכה הכונה על חנוכה, חנו כה, שבחוכה מונח הכח של בני ישראל להיות למעלה מדרך הטבע, שזה הוא כל ענין הנחמון של יון, ולכן להוראה שנאחו את היונים נעשה גם נשמן שלדק באופן נסי, להורות כי בניי הם שייכים להנהגה זו, ולא שלט עליהם יון, כי רק בנחמון של יון ועקירת דעותיו ממך כלל ישראל הי' שייך שיהי' הנהגה נסית עם כלל ישראל.

כתיב (תהלים ט') "נתח ליראך נס להמונסם", היינו שכל ענין הנסים הם שעל ידי שיש הנהגה של נסים, אז האדם מרום עצמו ולהנהגה הזו, וזה תכלית ימי החנוכה, להמונסם, שיתן הכח לחיות באופן של למעלה מדרך הטבע, ולהתגבר על היונים שהם רוצים להוריד האדם למוך הטבע, טבע אשר הרבי רבי הענין מאלכסנדר ז"ע. הוא מל' שהאדם נטבע בו, והכח של בני ישראל הוא לשבור הטבע, ולרומם הטבע.

ידחו כל הנחמון על היונים בחנוכה, להתגבר על רצונת הגוף, ולהתנהג הכל בקדושה, היפך כונת היונים שרלו שבני ישראל ימסקו בעיני הגוף מצלי קדושה, רק כפי הטבע, ועל זה מורה השם יון, שמחילתו הוא י"ד שמורה על נקודת החכמה, כמוש"כ רש"י על אז ישר שיר"ד על שם המחשבה נאמרה, והיונים ממשיכים את זה הנקודה למטה ולמטה, היינו וי"ו ואח"כ הגו"ן ארוכה, כי הוא המשכת נקודת הי"ד למטה למטה למוך עניני הגוף. היפך כונת המורה החכמה יהי' השולט על כל עניני הגוף, איתא ברבינו בחי' פ' תורה, כי על כל האצנים של החושן הי' וי"ו אותיות, ולכן נמוסף אותיות אצל כל אחד, והי' כתוב אברהם יתחק יעקב שבני ישראל, ועל שהם הי' כתוב יוסף עם ו"ן של ישראל, והיינו כי יוסף הוא הכח להתגבר

על ה"ו"ן של היונים, כי הוא הכח להשליט החכמה על הגוף, היפך רצון היונים להמשיך החכמה למטה ע"י הו"ן.

ברוח של יוסף הוא להצב, היינו כי נר הי' נשמת אדם, וכלל אדם יש בפנימיותו אש קודש, הוא הנשמה הקדושה שהוא חלק אלקי ממעל, כי אש אורלה הוא, אבל יוסף הוא כח הלהצב, שימפסט האש קודש למוך הגוף, ויהפך גם הגוף שיהי' לו התלהבות לעבודה הבורא יתברך. העבודה בהתלהבות הוא המהפך הגוף לטוב, והוא כח הלהצב של יוסף.

בסידור רוקח מביא כי היונים גורו שלא ידליקו את המנורה, היינו כי ידעו כי כח המנורה לא יתן להם לנאח את בני ישראל, דאיתא צילקוט שמעוני (מלבי"ם ו') כל העשרה מנורות שעשה שלמה המלך, "וכל מנורה הי' זה שבעה נרות, הרי שבעים כנגד שבעים אומות, שכל זמן שהנרות היו דולקות היו מתכבשים, ומיום שכבו הנרות נתגברו", היינו כי המנורה שעשה משה הי' זה שבעה נרות נגד הו' אומות שהם נגד ו' כוחות הטומאה וכל א' כולו מעשר, ושלמה המלך עשה שבעה מנורות לעשות התפשטות השבעה נרות לפרט של שבעים, והנרות של המנורה הם הלהצב של יוסף הצדיק, ובעת שהנרות דולקים הרי האומות מתכבשות, ולכן התנגדו היונים להמנורה, ולכן נעשה הנס במנורה בנחמון היונים.

* ועוד בה דשורש מדת יסוד היא בהירות האמונה, כל הרמ"א בריש שו"ע, כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת. דבאמונה יש ג' מדרגות, יש אמונת המח השייכת למח ולשכליות, למעלה ממנה אמונת הלב, ולמעלה מהם אמונת האברים, שהאמונה תדורה בו עד שגם כל האברים מרגישים שאית דין ואית דיין, וזוהי שלימות האמונה, בבחי' מאה"כ כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך, אפילו עצמותי שהן חומר עב המורים על הדרגה הנמוכה ביותר של החומריות גם הן מרגישות ה' מי כמוך, שהאמונה תדורה בכל האברים. וכנגד זה יש במדת יסוד ג' מדרגות, עין רואה והלב חומד וכלי המעשה גומרים, עין רואה קשור למח וע"י בהירות האמונה מקדיש יהודי את המח, וכך בכל חלקי האדם ע"י ג' מדרגות האמונה מתקדש יהודי שלא תהיה זעין רואה והלב לא יחמוד וכלי המעשה אינם גומרים. ע"י שלימות האמונה בג' מדרגותיה מגיעים למדה של ויסוד סיומא דגופא, שבאשר יסוד האמונה תדור אצלו בכל קצות הגוף מכף רגלו ועד ראשו אז מתקדשים כל אבריו וקדוש יאמר לו. לכן מדתו של יוסף גבוהה מכל המדות, כי כדי להגיע למדה זו צריך להיות בבחי' אמונתך סביבותיך שכל מהותו כולה תדורה באמונה.

ומחמת גודל מעלתה של מדה זו ע"כ בה גם עיקר התגברות היצחק"ר, כי מדה זו היא מפתח הפותח את כל השערים, שבאשר יהודי מתנהג בקדושה וטרה נפתחים לו שערי המח והלב וכל שערי התורה והמצוות, משא"כ מי שאינו שמור במדה זו הכל

סגור בפניו, וע"כ הקרב המכריע עם היצחק"ר על מהות האדם מתנהג במדה זו, שאם זוכה בתקון מדה זו נהיה שליט על כל המדות, כמ"ד ביוסף הוא השליט הוא המשביר לכל עם הארץ, שהוא המושל והשליט על כל המדות. ועיקר הנסיון הוא במקום

24

וזהו פי' דברי המדרש שבאשר ראה יעקב את כל האלופים של עשו נתיירא, אלופי עשו המה הכחות והמדות הרעות שהם מרכבת הסט"א, שכל אחד מהאלופים הוא מדה פרטית מסט"א, וראה יעקב כל כחות הרע האלו והיצרים האפלים הנמצאים בכל המדות, ומוזה נתיירא איך אפשר לעקור את כל כח הרע המלא את הבריאה, ואיך יוכל יהודי להתגבר על כל המדות הרעות הללו. והתשובה ע"י היא, גץ אחד יוצא ממך וגץ אחד יוצא משל בנך ושורף את כולם, והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה, יעקב הוא כח התורה, כמ"ד (מיכה ז) תתן אמת ליעקב, אשר הלא דברי כאש נאם ה', שבתורה ישנו כח האש השורף והמכלה את כל כחות הרע של אלופי עשו, ובית יוסף להבה, הוא כח הקדושה, שהשפך את מדת התשוקה ללהבה ע"י שמגביהה כולה להשתקקות אליו ית'. וענין להבה הוא עוד יותר חזק מענין אש, וע"י ב' הדברים כאחד הוא כח מושלם המכלה את כל הקוצים של בית עשו.

כשמתבוננים בכל מעשה הנהגתו של יוסף, רואים את ההשגחה המיוחדת של הקב"ה, היפך מכפי אשר נראה בעיני בשר ודם, השגחה הנסתרת בתוך סיבה ומסוכב טבעי להוציא לפועל את רצון ה', לא רק נגד רצונו ופעולתו של האדם, אלא הוא משתמש בו כדי להוציא לפועל את רצונו ית'.

אחי יוסף הוציאו לפועל את קיום החלומות

* אחי יוסף קנאו בו, שצאו אותו על חלומותיו, רצו למנוע ממנו שיתקיימו חלומותיו, ודנו אותו לרנדף, וכמש"כ הספורנו דאין אדם חולם אלא מהרהורי לבו כיום, וכן אמרו "ועתה לכו ונהרגוהו ונשליכהו באחד הבורות ואמרנו חיה רעה אכלתהו ונראה מה יהיו חלומותיו" (שם, לו, ב), וכתב רש"י "א"ר יצחק מקרא זה אומר דרשני רוח הקודש אומרת כן הם אומרים ונהרגוהו והכתוב מסיים ונראה מה יהיו חלומותיו נראה דבר מי יקום או שלכם או שלי". הם רצו למנוע את קיום החלומות, ושכינה אומרת כנגדם נראה מי יקום שלכם או שלי. אין פירוש הדבר שאע"פ שהם פעלו נגד התגשמות החלומות, בכ"ז הקב"ה הוציא לפועל

את קיום החלומות, וכך גם בכל בחירה רעה שהאדם עושה נגד רצון ה', אין הביאור דאעפ"כ רצון ה' מתקיים, אלא הוא עצמו גורם ע"י בחירתו שרצון ה' יתקיים. וכן אחי יוסף אע"פ שהם עצמם חשבו למנוע מהתגשמות החלומות, בכ"ז הם עצמם גרמו להוציא לפועל את רצון ה' ע"י שמכרו אותו לישמעאלים, והישמעאלים מכרו אותו לפוטיפר, ומשם הוכל להיות מלך במצרים, ונתקיים רצון ה'.

26

יוסף לא הריח ריח רע - יהודיעו מתן שכרן של צדיקים

מה שהיה נראה כירידה לשפל המדרגה היא גופא היתה הסיבה לתיקון! מאיגרא רמה של "בן זקונים" נשלך לבור ומשם נמכה, וגם בתוך הבירא עמיקתא זכה לראות השגחה פרטית ונפלאה של השי"ת הטמונה בכל הסתר זה, כמש"כ "והנה אורחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נושאים נכאות וצרי ולוט הולכים להוריד מצרימה" (שם, לו, ב), וכתב רש"י "למה פרסם משאן להודיע מתן שכרן של צדיקים שאין דרכן של ערבים אלא נפט ועיטרן שריחן רע ולזה נזדמנו משמים שלא יזקק מריח רע". רבי ירוחם ממיר זצ"ל ביאר הערה נפלאה, בפסוק זה רואים את ההשגחה ומשפטי ה' אמת צדקו יחדיו. הרי יוסף הצדיק נגזר עליו שימכר למצרים ובתוך גזירה זו היה חסד ה' מתן שכרן לצדיקים שלא יריח ריח רע, דהרי יוסף שהיה בן זקונים אצל אביו, נפל באותו העת מאיגרא רמה לבירא עמיקתא כשנמכר לעבד, וקשה לנו להבין ולתאר צערו של יוסף, ולעת זו כשאדם שרוי בצער אינו מרגיש בין ריח רע לריח טוב, ואעפ"כ רואים את משפטי ה' איך שהכל נמדד כחוט השערה, דאעפ"י שנגזר עליו המכירה, מ"מ לא נגזר עליו שיריח ריח רע, הגם דאין זה נפק"מ כלל לאדם השרוי בצער, מ"מ כיון שלא נגזר עליו כזה סבל, היה שינוי הטבע לשנות הרגל משאם.

27

"וימצאהו איש" - יהודיענו כי עצת ה' היא תקום

וכן מבורא את ההשגחה הפרטית שלותה את כל ענינו של יוסף, כמש"כ "וימצאהו איש והנה תועה בשדה" (בראשית לו, טו), וכתב הרמב"ן "והנה תעה בשדה יאמר כי הוא תועה מן הדרך ולא היה יודע אנה ילך, ונכנס בשדה כי במקום המרעה היה מבקש אותם, ויארין הכתוב בזה להגיד כי סיבות רבות באו אליו שהיה ראוי לחזור לו, אבל הכל סבל לכבוד אביו, ולהודיענו עוד, כי הגזרה אמת והחריצות שקר, כי זמן לו הקב"ה מורה דרך שלא מדעתו להביאו בידם ולזה נתכוונו רבותינו (ב"ר פ"ד) באמרם כי האישים האלה הם מלאכים, שלא על חנם היה כל הסיפור הזה, להודיענו כי עצת ה' היא תקום", יוסף

The beginning of *Sefer Bamidbar* revolves around the concept of *Hashgachah Pratis*, and the *parashiyos* illustrate how Hashem cares about every individual. *Bamidbar* begins with counting each member of *Bnei Yisrael*, and continues with the laws of *Nazir*, through which anyone can attain a level similar to the *Kohen Gadol*. Then, the *korbanos* brought by the *Nesi'im* are enumerated.

The *Nesi'im* succeeded in achieving the pinnacle of *Hashgachah Pratis*, for they took the initiative of bringing a present to Hashem, and He accepted their offering. Moreover, He delighted in their *korbanos* to the extent that He repeated in the Torah each aspect of the twelve *Nesi'im's* offerings despite the fact that they were all identical.

Aharon's distress stemmed from his desire to experience the

same Divine Providence that had been achieved by the *Nesi'im*. In response to this distress, Hashem consoled Aharon that his offspring would attain a similar level of *Hashgachah Pratis*. A handful of individuals were prepared to sacrifice their lives for the sake of Hashem, and succeeded in bringing salvation to the entire *Bnei Yisrael*. Moreover, Hashem delighted in their self-sacrifice to the extent that a new mitzvah was given to *Bnei Yisrael*: the lighting of the *Chanukah menorah*.

* In response to the spiritual initiative of a few people or even a single individual, we can look forward to Hashem responding with a greater level of *Hashgachah Pratis*. (*Shiurei Chumash, Parashas Behaaloscha* 8:2)

"A handful of individuals were prepared to sacrifice their lives for the sake of Hashem, and succeeded in bringing salvation to the entire Bnei Yisrael."

פרשת וישב

מראש צורים

ו' תמוז

330

יחד עם זאת מתבאר מדברי **הקול** שיעקב ויוסף מהווים נייגוד מוחלט לעשו. כבר בהיותם בבטן אימם היה יעקב מתרועע רוב עם עשו, אלא ששיא הניגוד התבטא דוקא ביוסף שהוא שטנו של עשו. דוקא הלהבה היא העומדת כנגד הקש של עשו, והיא גם שבסופו של דבר תכלה אותו מתחת שמי ה'.

הוא הדבר שכתב רש"י (בראש פרשת וישב) אודות הקשר שבין סיום פרשת "ישלח" לתחילת פרשת "וישב":

יעקב ראה כל האלופים הכתובים למעלה, תמה ואמר מי יכול לכבוש את כולם, מה כתוב למטה: "אלה תולדות יעקב - יוסף" וכתוב: "וזהו בית יעקב אש, ובית יוסף להבה ובית עשו לקש", ניצוץ יוצא מיוסף שמכילה ושוף את כולם.

הקול - קול יעקב

דברות קדשם של חז"ל וגוונים בקרבם מעמקים נפלאים הגובלים בסתרי תורה, אלא שדברי תורה אף לנו ניתנו להירש ולבחון מהם מעט ממה שהורשינו ללמוד.

ביטוי בולט אחד של הניגוד שבין יעקב ועשו מתבאר מפרשת הברכות שנטל יעקב מיצחק אביו. כשהביא יעקב את המטעמים ליצחק, והיה זה זמן רב לפני המצופה, שאלו אביו (כ, ט): "מה זה מהרת למצוא, בני?" תשובת יעקב היתה: "כי הקרה ה' אלוקיך לפני".

תשובה זו של יעקב, שלבוש היה בבגדי עשו, עוררה תמיהה בלב יצחק, והוא ביקש למששו בשביל לעמוד על טיבו. מה היה הדבר שהחשיר את יעקב?

פירש רש"י (שם, כא): "אמר יצחק בליבו, אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפניו, וזה אומר: כי הקרה ה' אלוקיך". משאנו מתבוננים בדברים אנו מתמלאים השתאות. הרי באותה שעה עשה יעקב כל מאמץ כדי להידמות לעשו. לבש את מלבושי עשו, ועל ידיו וחולקת צואריו עטה את עורות גווי העזים לבל תוכר זהותו האמיתית. אם כך, תמוה מדוע לא השתמש יעקב גם בצורת דיבורו של עשו? הרי ידע יעקב שהוכרת שם שמים בפיו עלולה להסגיר את זהותו, ועל ידי זה עלול היה להיקלע לסכנה איומה שיביא על עצמו סללה ולא רררה. את זה מרמז לנו השינוי בלשון יעקב.

כשלא מצאו את אחיו היה צריך לחזור לביתו ולומר שלא מצאם, אמנם הקב"ה גילגל איך להוציא לפועל את קיום החלומות ע"י ששלח לו איש - מלאך להראות לו הדרך. רואים ג"כ איך שיוסף הצדיק הוא היה שליח לגלות את ההשגחה של הקב"ה בתוך ההסתרה הזו, ומגלגלים זכות ע"י זכאי.

* וכך בכל דרך ההסתרה והירידה מהגדולה, היא הביאה לגדולה, יוסף הושלך לבור וזה גופא היה הסיבה להוצאתו מהבור ולהמלכתו על מצרים.

ה' עמו המלוה אותו בכל צעד, ומלבד זאת גם זכה לגלות את השגחת השי"ת על אחרים, בכחינת מגלגלין זכות ע"י זכאי.

עמלק וזרעו כפירה בהשגחה

עשיו ועמלק הם הפך ראיית ההשגחה. בעמלק כתיב (דברים כה, יח) "אשר קרך בדרך", אחר שראוי כל עמי הארץ את ישועת ה' ואת ניסי יציאת מצרים ונפלאותיו, עד ש"שמעו עמים ירגו חיל אחז יושבי פלשת, אז נבהלו אלופי אדום כו". אולם עמלק לא ראה כלום בניסי ה', אצלם היה הכל בגדר "מקרה", לכן יצאו למלחמה נגד ישראל. זו היתה גם הסיבה שהקב"ה הביא את עמלק על ישראל מדה כנגד מדה, על שאמרו (שמות יז, ה) "היש ה' בקרבנו אם אין", לא הכירו בהנהגה הניסית של ה', לכן הביא עליהם הקב"ה את עמלק ללמדם דאין זה מקרה, (ופמ"כ שם רש"י במשל לבן שהיה מורכב על כתפיו של אביו וכו').

גם הזמן כשסיפר לזרש אשתו, סיפר "את כל אשר קרהו" (אסתר יג, ה) דהיינו שאמר שהכל הוא מקרה (קרהו משלשן מקרה), וכמו שארז"ל (אס"ר ה, ה) "ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו אמר להתך לך אמור לה בן בנו של קרהו בא עליכם הה"ד אשר קרך בדרך".

לאור זאת מבואר היטב מדוע אין זרעו של עשו נמסר אל בידי זרעו של יוסף. מכל השבטים מצינו באופן מיוחד את עבודת הבטחון וגיילוי ההשגחה ביוסף כמש"נ, יוסף עיקר עבודת ה' שלו היה גילוי ההשגחה הוא שטנו של עשו, והיינו כיון שיוסף היה מגלה את ההשגחה הפרטית מתוך ההסתרה, ע"י שהיה דבוק כל כולו בה', הוא יש לו הכח המיוחד להלחם בעשו וזרעו עמלק שאינם מכירים כלל בהשגחת השי"ת, אלא אמרו שהכל מקרה ולכן יוסף הוא שטנו של עשו.

העבודה היום יומית המוטלת עלינו להרגיש ניסי ה' והשגחתו, לגלות את השגחת ה' מתוך ההסתרה, וכמש"כ חובות הלבבות דעד כמה שאדם דבוק במדת הבטחון כן זוכה הוא לראות בגילוי השכינה. וכעין מה שכתב רמח"ל (ייד ה' ד, ה, ב) דהטעם שאסור בעשיית מלאכה קודם התפלה כדי להקדים רפואה למכה, שהגם שהאדם צריך להשתדל מ"מ יכול לבוא ח"ו לידי ביטוי של כוחי ועוצם ידי, וע"כ קודם צריך להתפלל שלא לפול בניסיון, והשתדלות הוא רק היכי תמצוי כסיוע ועזר בלבד, כעין בחינה זו צריכה להיות המבט שלנו על כל עניני עוה"ו הסתר וחושך של כוחי ועוצם ידי, ועבודתנו לגלות את ההשגחה.

התגברות כוחו של עשו הוא תלוי בנו, עד כמה אנו בוטחים בטבע כן נמסרים ביד הטבע, ועד כמה שרצוננו אנו לראות בהשגחת ה' כך מגלה השי"ת את ההסתרה מלבנו שנוכל לראות את השגחת ה' בלי פקפוק, ובוז אנו מנצחים את כוחו של עשו. וכבר אמר המשגיח רבי יחזקאל ז"ל שהיה עובד גדול באמונה, דביום שאיננו עובד על אמונה מרגיש קרירות בלבו, על אחת כו"כ אנו צריכים להשתדל להכיר ולראות את השגחת ה', ובפרט בעבודת התפילה להכיר את השגחת השי"ת.

אכן, זוהי תכונתו הבסיסית של יעקב. שם שמים שגור בפיו בכל מצב ובכל ענין. אפשר שההגיון יורה שיש להסתיר את הזכרת השם במעמד זה.

אבל יעקב פשוט אינו יכול לעשות זאת. גם אם את לבושו יחליף וגם אם יתחזה לעשו, שם שמים מפיו לא ימוש.

זהו הניגוד המוחלט למידתו של עשו. עשו מצידו עשה הכל על מנת לצוד את אביו באמרי פיו. הוא התאמץ להתחזות כצדיק ומדקדק במצוות עד שהעלה שאלות כמו: כיצד מעשירין את המלח ואת התבן? עשו יכל להתלבש באדרת של צדקנות מופלגת, אולם אפילו יצחק שניסה להביט לצדדיו החיוביים של עשו ידע שאינו מזכיר שם שמים. פרט זה לא נכלל בסגנון דבורו של עשו, למרות צדקנותו המעושה. לפיכך כשמע יצחק את דברי יעקב הכריז בבטחה כי הקול - קול יעקב, אף כי הידים נראו כידו עשו.

בכל מקום ובכל מצב

בפרט זה של הזכרת שם שמים מוצאים אנו דמיון מפתיע בין יעקב ליוסף. אף מידתו המורגשת של יוסף היא איזכור שם שמים על כל צעד ושעל. אף הוא אינו יכול לבטל מעצמו עול מלכות שמים אף לא לשעה קלה.

קו בולט זה שבהתנהגותו של יוסף אובחן כאשר נלקח לבית פוטיפר. התורה מעידה (לט, א): "וירא אדוניו כי ה' אתו", ומבאר רש"י: "שם שמים שגור בפיו". אולי במחיצת יעקב אביו לא היה בכך כל חידוש, אולם במצרים לא היו רגילים לשמוע הזכרת השם, ולמרות הכל יוסף בשלו: שם שמים לא מש מפיו, עד שהיה לסימן ההיכר שלו.

אפילו כשאשת אדוניו ביקשה לתובעו לדבר עבירה, הנימוק העיקרי לסירובו של יוסף היה (לט, ט): "איך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלוקים". דברי יוסף כוונו כלפי מי שביקשה לאבדו מבחינה רוחנית, גם עצם תביעתה העידה שלא היה בה אף לא שמץ של אמת שמים. אף על פי כן, יוסף לא עטף את מיאונו בסיסמאות שאפשר שיתקבלו על ליבה, כמו: שאין זה הולם אדם במעמדו, או שמעשה כזה עלול לפגוע בסדרי החברה המתוקנת, וכיוצא בזה. יוסף הצהיר בגאווה כי הימנעותו נובעת מתוך יראת שמים טהורה. גם ברגעים קשים אלו שם שמים היה שגור בפיו.

מאוחר יותר כשיוסף נקרא בפתאומיות מן הבור לעמוד לפני פרעה כדי לפתור לו את חלומותיו, גם אז הוא אחז במנהגו ובסגנונו, כפי שהיה רגיל אצל אביו. כשפרעה שטח לפניו את משאלתו (מא, טו): "ואני שמעתי עליך לאמור תשמע אלום לפתור אותי", יוסף השיב בהכרות האמת שלו (שם, טז): "בלעדי, אלוקים יענה את שלום פרעה".

יוסף יכול היה "לרכך" את דבריו בסגנון כמו: "ברוך השם, אין חכם ובון כמוני", או "אמנם יש בי חכמה, אלא שו ניתנה לי ממרום" או ביטוי אחר כיוצא בזה, אולם יוסף ייחס את כל יכולתו רק לאלוקים. כלפי פרעה ואנשיו הוא מצהיר: "בלעדי", הוא אינו ולא כלום, כל היכולת שייכת בלעדית לבורא. בדבריו אלו היה קיים סיכון שיאבד את ההודמנות הנפלאה שנקרתה לידו, להשתחרר מן הבור החשון שאליו הושלך. אם יבין פרעה, שלפניו איש נבון וחכם שניתן להפיק ממנו תועלת, אפשר שיגאל אותו מבית כלאו. אולם אם יוסף אינו ולא כלום, וכל השבח והגדולה מיוחסים על ידו לאלוקיו, אפשר שיחמיץ את הזדמנות חייו. אף על פי כן יוסף לא זו מעמדותיו, שם שמים שגור היה בפיו ולקב"ה ייחס כל הכבוד והיקר.

גם בהציעו את פתרונו לפרעה הוא אמר (שם, כה): "אשר האלוקים עושה הגיד לפרעה", ושוב (שם, כח): "אשר האלוקים עושה הראה את פרעה", והוא חזר והדגיש (שם, לב): "כי נכון הדבר מעם האלוקים, וממחר האלוקים לעשותו". הקב"ה הוא המנהל את עולמו, והוא גם שהודיע זאת לפרעה בחלום, כדי שיתכונן. ספק רב אם המצרים הסכימו לסגנון דיבור מעין זה, אולם יוסף בשלו, כאשר היה באמנה אתו.

בכך דבק יוסף במידותיו של אביו, שגם הוא לא יכול היה להינתק מהזכרת שם שמים. אולם יעקב עשה זאת במחיצת אביו הקדוש יצחק, ואילו יוסף עושה זאת בארץ מצרים, ערות הארץ, לפני פרעה המאליל את עצמו. אמנם חינוך זה ירש מבית אביו, אולם הוא הוציא לפועל בממדים נרחבים ביותר. האש שסודה מבית יעקב הפכה אצלו ללהבה השולטת למרחוק.

בה' יצדקו ויתהללו

הזכרת שם שמים בכל מצב, אינה ענין של סגנון דבור בלבד, היא מהווה ביטוי להכרה פנימית עמוקה המלווה את כל צעדי האדם.

דברים נשגבים בנידון זה כתב רבינו יונה בספרו "שערי תשובה" (שער ג, א). בבואו למנות את הדרכים והסיבות המעוררות את האדם לשוב בתשובה. הוא מקדים ואומר:

ויותר מהמה בני היוהר, לשוב בכל יום ונפשך לטהר... כי תזכור את בוראך, והיה לך זכרון למשיב נפש, מדרבני תולדת גוש עפר... ובזוכרה יוצרה, תעדה עדיה ותכלול יופיה, כמו שכתוב (ישעיה מה, כה): "בה' יצדקו ויתהללו כל זרע ישראל".

זכירת שם שמים היא המקור והשורש לכל המידות הטובות ולהימנעות מכל חטא. מאידך גיסא, שיכחת או השכחת שם שמים הינה הגורם לכל עוון ולכל חטאת.

אף זאת לימד רבינו יונה (שם, שער ג, כז):

מן האזהרות התלויות בלב: "השמר לך פן תשכח את ה' אלוקיך" (דברים ה, יא)... הוזהרנו בזה לזכור את השם יתברך בכל עת. וחייב האדם להשתדל לקנות לנפשו תמיד הנהגות המחויבות מן הזכירה כמו: היראה וקישוט המחשבות וטכסים המידות, כי זרע הקודש ישיגו כל הנהגה נאוה והמעטירה את בעליה מזכירת השם יתברך, כמו שנאמר: "בה' יצדקו, ויתהללו כל זרע ישראל".

בפירושו ל"משל" (ב, ה) מרחיב רבינו יונה עיקרון זה בהסבירו כי דרגות רבות לזכירה של השי"ת. כדרך של דרגות רוחניות אין הכל שוים בהן. אולם כאשר מתמיד אדם בזכרון זה הוא משיג דרכו את יראת השם והדבקות בו, והשיא הוא כאשר מגיע האדם לשלב של (תהלים טז, ח): "שויתי ה' לנגדי תמיד".

36

אות משמו של הקב"ה

אם השיא שאליו ניתן להגיע על ידי זכירת השם הוא הדביקות המתמדת ב"שכינה", הרי לשיא השיאים בתחום זה הגיע יעקב אבינו ע"ה. זהו עומק המושג שיופיו של יעקב היה מעין זה של אדם הראשון קודם החטא, כאשר צלם האלוקים האיר בו בשלמות המירבית.

שם שמים שהיה שגור בפי יעקב אבינו לימד על מהותו, שכל הזמן חש עצמו כעומד לפני השכינה. גדלות האבות התבטאה בכך שכל מעשה

קל שלהם נעשה אך ורק לשם שמים, לפיכך האבות הן המרכבה, באשה כל פעולותיהם היו מרכבה לכבוד שמים. העיקרון ש"כל מעשיך יהיו לשם שמים" יושם במלוא היקפו על ידי אבותינו הקדושים בהתמדה וללא היסח הדעת.

בתחום זה הגיע יעקב אבינו לפיסגת הדרגות. אפילו בעת שנתו הוא חלם "והנה ה' ניצב עליו", ביארו הספרים הקדושים שיעקב אבינו התעלה עד כדי כך, עד שאפילו תוך כדי שינה הוא היה במצב של "שויתי ה' לנגדי", לפיכך זכה יעקב ודמותו נחקקה בכסא הכבוד, כאשר היה השלם שבשלמים.

ונמליכך ונזכיר שמך

מידה זו של זכירת שם שמים, היא שטנו של עשו, כאשר היא המהווה ניגוד מוחלט לעשו ולכל דרכו המרושעת. זהו פשר הענין שאצל עשו, עם כל התחכמותו, שם שמים לא נישא על פיו.

עשו הוא סמל החטא והרשע, ובכל חטא יש כאמור יותר משמץ של שיכחת השם. הרי ביאר רבינו יונה שנאמר איסור: "פן תשכח את ה' אלוקיך", כאשר זכירת השם היא הגורמת ליראת שמים ולכל מידה טובה, ומכלל זה אתה שומע, ששיכחת השם היא הפתח לכל הרשע והעוול, פני מעשיו ותחבולותיו של עשו הרשע. הוא שאמר חז"ל שיעקב התנגד לעשו ויוסף הוא שטנו של עשו, כאשר הם המהווים את הניגוד הקוטבי לעשו ולמידתו. בענין זה גם הובטחנו שסוף האש והלהבה לכלות ולבער את הקש ולנצח את עשו ואת שיטותיו.

ממידותיהם של יעקב ושל יוסף עלינו ללמוד ארצות חיים, ושם שמים צריך להיות שגור בפיו ועל שפתיו תדיר. בנידון זה כבר כתב הרמב"ם (הלכות ברכות פרק א, הלכה ז):

ברכות רבות תיקנו חכמים דרך שבח והודיה ודרך בקשה, כדי לזכור את הבורא תמיד וליראה ממנו.

זה פשר הנאמר בברכת "ברוך שאמר": "נהללך ה' אלוקינו בשבחנות ובזמירות... ונמליכך ונזכיר שמך", ונאמנה עליו ההבטחה שהובטחנו מפי נביא האמת (ויאל ג, ה): "כל אשר יקרא בשם ה' ימלט".

וגם זאת צריכים ללמוד לפי המפתח שמסרו לנו חז"ל ללמוד הסתום - מה היה כחו של מרדכי מן המפורש - במה זכה יוסף להיות שטנו של עשו. והוא על פי פסליקתא רבתי דר' כהנא (פיסקא מני אפריס סיי גי) וז"ל שם למה בניו של יוסף פורעים מן עשו אלא יוסף היו אחיו שונאים אותו שנאמר וישנאו אחיו והפך השנאה לאהבה ועשו הפך את אהבתו של יעקב לשנאה אמר הקב"ה יבא יוסף ויפרע ממנו. דבר אחר יוסף חטאו לו אחיו וישטמוהו והיו אחיו סבורים ששטמם כשם שעשו לו - לו ישטמו יוסף ולא עשה להם כן אלא פרע להם טובות תחת רעות אבל עשו כששטמו ליעקב וישטום עשו ליעקב לא עשה לו כן אלא אמר לו אותה הברכה אתה שוטמיני הרי היא נתונה לך - קח נא את ברכתי אשר הובאת לך אעפ"כ לא עקר בשנאה מתוך לבו, אמר הקב"ה יבא יוסף

איתא במדרש שהיונים גזרו שכל מי שמוכר שמו של הקב"ה ידקר בצרבו, וכן מצינו בגמ' (ר"ה יח): שגזרה מלכות יון שלא להזכיר ש"ש על פיהם, וכשגזרה מלכות השמונאים ונלחום, התקינו שיהיו מוכרים שם שמים אפילו בשטרות, וחכמים בטלו תקנה זו שנמצא שטר מוטל באשפה והיה בזיון שם ה'.

מצינו בנוסח על הנסים ונוסח הנרות * הללו, שפקנו לומר "כדי להודות ולהלל לשמך הגדול", והעיר בשו"ת צינן

168 AGGADAH

42

10. The Dying Art of Authenticity

The Gemara²⁴ tells us that after concluding the *Shemoneh Esrei*, Rav Alexandri would say the following prayer:

* *Master of the World, it is revealed and known before You that our will is to do Your will; and what prevents us from doing so? — The yeast in the dough, and subjugation of the kingdoms. May it be Your will to remove them from us, so that we may return to serve You with a full heart.*

The first impediment, the "yeast in the dough," refers to the evil inclination, which primarily assumes the role of yeast in inflating a per-

son's sense of worth using nothing other than air (usually hot). What does "subjugation of the kingdoms" refer to? On the face of it, it would seem to be a reference to the various decrees of hostile host nations who declare it illegal to perform mitzvos. The Vilna Gaon, however, explains that it refers to the pressure exerted by the hoof of Esav.

* The term used for "subjugation" is שיעבוד. Literally this word means beholden, and refers to any form of pressure which binds a person to someone or something. When one borrows money, his estate thereby becomes משועבד — beholden to his creditor; he is no longer completely free to decide what to do with it. Here, the term שיעבוד refers to the atmospheric pressure of life under Roman rule. The preoccupation with external appearances which characterizes this exile permeates the very fabric of life there, and it cannot fail to influence the Jewish people who live under their rule. Ultimately, it has a hold on them, and affects the way they lead their lives, even their Torah lives. There is a very strong message being broadcast from all sides which says, "When in Rome, do — even your activities — as the Romans do theirs."

This has never been truer than in our times, when more and more emphasis is being placed on how things look, and not how they really are. If my webpage, etc. looks good and presents me in a good way, then I am good, and there isn't really anything more that needs to be done. The Mishnah²⁵ forecasts that in the time referred to as *ikvesa d'Meshicha* (the footsteps of the Mashiach), "truth will disappear." We are witness to this phenomenon, as the reality of how things really are is consistently made to take second place to how things are presented.

Unfortunately, under these conditions, not only does truth disappear, but so do we.

43

11. Esav's Nemesis

The Midrash²⁶ tells us that Esav will fall into the hands of the descendants of Rachel. The Avnei Nezer of Socatchov²⁷ explains that this is due to a special quality of Rachel — the quality of silence. When Leah was

39

ויש באמת מקום לצאר גזירת היונים שלא להזכיר השם, באופן הנוגע להוראה למעשה. מצינו בגמ' ברכות נד. "התקינו שיהא אדם שואל את שלום חבירו בשם, שנאמר ויאמר לקוראים ה' עמכם", ואמרו

חז"ל במדרש רות שזה התקנה ה' נגד "המושבים להשכיח את עמי שמי". וכנראה שהיונים היו מאלה שרצו לגזור להשכיח את שם ה', היפוך מתקנת בועז שתיקן שיהי' שם שמים שגור בפייהם. והנה שמעתי לצאר ענין תקנת בועז, כי אלו הקוראים לא היו מנפשות העדינות, הם היו מאנשים פחותים שהיו חשודים על עניינים לא טובים, כמו שמצאנו במדרש שבועז הזהיר רות שלא לבוא במשא ומתן עם הקוראים, ובוועז כשאמר להם ה' עמכם, רצה להחזירם לדרך הטוב ולשומרים שלא ילאו מגדרי התורה, ולכן אמר להם ה' עמכם, שראוי להזכיר שם ה' עליהם, וכל התקנה ה' בכדי שידע כל יהודי החשיבות שלו, כי עליו ראוי וכדאי להזכיר שם שמים, כי היהודי הוא מקושר להשי"ת ונקרא עליו שם ה', כמו שאומרים בנוסח התפלה "ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת". וזה ה' יסוד התקנה שיהיו שואלים בשם, כיון שבזיון והזקנים אז ראו ירידת הדורות, ידעו הזקנים באותו הדור הנחמיות לתקן דבר זה, כדי שלא ישכחו בני ישראל כי שם ה' נקרא עליהם, כי ע"י שיזכרו ששם ה' נקרא עליהם, ע"י יבואו להאמין בעצמם ובכוחות הנפש שלהם, וידעו חשיבותם וממילא לא יבואו לידי יאוש, וימשיכו לעבוד את ה'. אם האדם יודע עד כמה הוא חשוב, והכוחות העצומים שיש לו, אז הוא מתגבר נגד כל הנסיונות, ולוחם להיות טוב.

substituted for Rachel to marry Yaakov, she knew about it, but kept silent in order not to embarrass her sister. Chazal²⁸ call this "the trait of silence". What is the nature of this trait? Presumably, being silent is simply a matter of not talking, which actually involves doing nothing. Why is it considered such an accomplishment? The answer of the Avnei Nezer is quite amazing.

One of the reasons a person may have difficulty keeping information to himself is because he feels that someone should know. If we should ask, is it not enough that the person himself knows this information, the answer will depend on whether he considers himself to be "someone." If the pieces of his life only attain meaning when other people perceive them as being meaningful, then he has no intrinsic existence. He exists only as the reflection in other people's eyes, or as the address on their mailing lists. As such, he will feel compelled to share information that he knows, because someone has to know, and, not being "someone" himself, he doesn't count!

Rachel's ability to keep information to herself thus represents an authentic existence. Even if she is the only one who knows, that is still "someone." This establishes her as the matriarchal nemesis of Esav, for striving for authenticity is the antidote to Esav's obsession with appearances at the expense of one's existence.

This should give us much pause for thought as we consider the current near-obsession with sharing information about ourselves or people we know in any way possible. Could it be that we do not have enough confidence in our own existence?

45 Our war against the obsession with appearances should take its cue from Rachel. To be sure, the proper performance of mitzvos is non-negotiable; they are the very limbs which make up the body called Judaism. Yet the Sages are beckoning us to also remain true to what we are doing, to see to it that those limbs have the blood of meaning and idealism flowing through them. Indeed, every authentic Torah act is a reclaiming of the self, and a step toward the redemption from the exile of Esav.

מאמר ב'

קבעום ועשאוים ימים טובים צהלה והודאה, פי' השפ"א שענס היו"ט נעשה ע"י ההלל והודאה, שעל ידי ההודאה נמשך הארת היום טוב, ועבודת הימים הוא הודאה להמשיך אורות הגדולים של חנוכה.

מה נקרא הודאה, יש לכוון כי נכלל בהודאה ענין שמירת הדיבור, ממחלאתא צמגן אצרהס (א"ח ס"י ס"י) בשם כתבי האר"ז לכוון צהצנה רבה הזכירות שנכתבו צמורה, וצ"להודות לך" לכוון זכירת תרים, וצסידור השל"ה הק' הציא הדבר באריכות, כי צריכים לכוון כי הפה נצרא רק להודות להשי"ת ולא לדבר לשון הרע, עיי"ש באריכות. ויכולין אנו ללמוד מזה כי ימים אלו שעבודתם הוא הודאה, יש לכוון לתקן ענין הפה, הן לעקור דיבור הרע, והן בעשה טוב לדבר באופן של דיבור של קדושה.

בתיב צפרשה וצא יוסף את דבתם רעה, כי רש"י "כל מה שהיה יכול לדבר בהם רעה היה מספר", והדבר פלא לומר כזה על יוסף? שכל מה שהי' יכול הי' מספר, וגם הלשון מוקשה שהי' צריך לומר כל רעה מה שהי' רואה הי' מספר, וכי' הערוגת הבושם צוה דבר נפלא, כי ידוע כי כל יסוד הקדושה הוא צהדיבור של האדם, ואם האדם אינו שומר הקדושה אז א"א לו לשמור הדיבור, וכן אם אדם אינו שומר הדיבור זה סימן שאינו שמור בקדושה.

אמרו חז"ל צבוגיא דכצחה (שבת גג.) "נר שיש לה שמי פיות עולה משום שני בני אדם", ואיחא צספר תפארת שמואל (ג.י. תרפ"ו) כי הכונה על נשמת האדם הנקרא נר, נר הי' נשמת אדם, ויש להנשמה שמי פיות, והם נח הפה של האדם, והמילה שהיא צגימטריא פה, ומי שיש לו שמי פיות, יש לו פירושו שהוא צעה"צ עליהם כמוש"כ צפי"י פה של צנימין, ומי שיכול להשתיק הגוף שלו, והוא צעלים על הפה, הוא עולה כשני בני אדם, שאינו צריך לפחד מפני המזיקים, כמו שאיחא צגמ' צרכות שמי אין להם מה לפחד ממזיקים.

וזה עבודת ימי החנוכה להאיר הנר הי' נשמת אדם, ולשמור קדושת האדם, שהוא ע"י שמירת הדיבור, שהי' צעלים על הפה שלו, ועיי"ז יכניס צמורו קדושת הימים האלו.

היינו ע"י תיקון הדיבור. ולכן חודש כסליו הוא כנגד שבטו של צנימין, נכאשר דיצברו לפני שבוע צמאמר אין, כי על החושן הי' אצנו של צנימין שפה, והציא רבינו צחי' שהוא מלי' יש פה ושותק, שמעלת צנימין הוא השתיקה, והקשה השפ"א (ליקוטיו פ' וילא) האיך נרמו צישפה שהוא שותק, הלא יש פה מורה על כח הדיבור ולא על השתיקה, ומפי' השפ"א כי יש פה הכונה שיש לו הפה היינו שהוא צעלים על הפה, שרק מי שהוא שומר את פיו ושולט על פיו ואין הפה מדבר כל מה שרואה, אז נקרא שיש לו פה, ולכן השותק הוא הראי' שיש לו פה, וציש פה שכותמו שהוא צעלים על הפה הרי מורה שיש לו כח השתיקה, ולכן צחודש כסליו שהוא כוחו של צנימין, הרי הזמן לעבוד על שמירת הדיבור, שהי' שותק מלדבר מה שאינו צריך וידבר רק דברים שעליהם נצרא, להודות ולהלל, כדכ' (ישעי' מ"ג כ"א) עם זו יצמתי לי תהלתי יספרו.

יוסח"צ הי' צדיק יסוד עולם, וממילא גם צצריית הלשון הי' כל כולו שמור בקדושה, ואומר הערוגת הבושם כי זה כונת רש"י, כל מה שהי' יכול לדבר, פי' שיוסח"צ הי' לו כור המצתן על כל דיבור ודיבור, שנעשה השפתים שלו כמו דלת וצריית שלא להוציא מפיו שום דבר שהוא נגד רצון הבורא, וזה שאמר רש"י הקדוש צלשונו, כל מה שהי' יכול לדבר, שהי' ציכולת להוציא מפיו, ידע צעמנו כי יכול לספרו, לכן סיפרו.

חנוכה הוא תיקון הגוף כמוש"כ צפרשת וילא, ותיקון הגוף הוא ע"י שתיקה, כמו שאמרו חז"ל לא מלאמי לגוף טוב משתיקה, ומלאח כי עבודת הימים של חנוכה, שצוליס לתקן הגופים, שלא יהיו כרצון היונים,